

Ein romanischer Schultyp

In der aktuellen Ausgabe der TG wollen wir ein zweisprachiges Schulmodell vorstellen, das wohl zu den ältesten und bewährtesten seiner Art zu zählen ist: die traditionelle romanische Schule mit Romanisch als Unterrichtssprache (RUS-Schule). Sie ist für die romanische Sprache gleich in in zweierlei Hinsicht äusserst wichtig, indem sie das Erreichen einer starken Zweisprachigkeit ermöglicht und die Sprachschutzfunktion für die Minderheitensprache gewährleistet.

TIP DA SCOLA CUN RUMANTSCH SCO LINGUA D'INSTRUCZIUN (TIP DA SCOLA RLI)

Malgrà il num nun è la scola rumantscha tradiziunala (scola RLI) ina scola monolingua. I sa tracta plitost dad in dals systems scolars ils pli vegls e pli cumprovads. Cuntari a la gronda part dals ulteriurs models da scola ch'èn sa svilupads a partir dals onns 1970 sco consequenza da resultats da perscrutaziun positivs, è la bilinguitad da la scola rumantscha plitost in effect casual da la realitad politica, linguistica e culturala en il Grischun dal 19avel tschientaner. La scola rumantscha po pia vegnir considerata sco ina scola biligua creschida a moda natirala. Deplobrablmain manca la scola rumantscha RLI anc oz en las bleras enumeraziuns da models da scola bilings. Pir en ils onns 90 han ins renconuschì en connex cun ina retschertga che la scola RLI correspunda per gronda part a fermes models da scola bilings, sco quai ch'èls vegnan propagads p.ex. en il Canada.

La scola RLI ademplescha gist duas incumbensas fitg impurtantas: la realisaziun d'ina *ferma bilinguitad* e la garanzia per ina *proteccziun da la lingua minoritara*.

BILINGUITAD

Tut ils absolvents da la scola RLI èn almain bilings, e quai independentmain da l'origin linguistic da las scolaras e dals scolars. Fin a la quarta classa succeda l'entira instrucziun en rumantsch. Da la quarta a la sisavla classa vegn il tudestg instrui sco rom, il rumantsch resta vinavanat la lingua d'instrucziun. Tras in'immersiun totala tempriva «sfunsan» p.ex. ils

scolars narumantschs en il rumantsch e n'emprendan uschia betg mo la lingua sco tala, ma acquistan er la materia betg linguistica en rumantsch e tras il rumantsch. Al nivel superior da la scola populara daventa il tudestg la lingua d'instrucziun principala. Be anc ils roms rumantsch e biologia vegnan instruids en rumantsch. Questa midada da la lingua d'instrucziun pussibilitescha als scolars da lingua rumantscha l'immersiun en la lingua tudestga. Ina retschertga dal Fond nazional svizzer ha pudì cumprovar empiricamain la gronda effizienz da la scola RLI per cuntanscher la bilinguitad rumantsch-tudestg.

PROTECCZIUN DA LA LINGUA

Ultra da l'acquisiziun d'ina ferma bilinguitad rumantsch-tudestg dat en egl la funcziun da proteccziun eminentamain impurtanta che la scola RLI surpiglia per la lingua. En scolina e da l'emprima fin quarta classa ha lieu l'instrucziun be en rumantsch. Per consequenza emprendan scolars narumantschs da bell'entschatta la lingua ruman-

Pleds:

acquistar	erwerben
baud	früh
bilinguitad	Zweisprachigkeit
circumdar	umgeben
connex	Zusammenhang
cumprovar	bewähren
cuntanscher	erreichen
dentant	hingegen
emblidar	vergessen
empernaivel	angenehm
enumeraziun	Auflistung
faussamain	fälschlicherweise
flaivel	schwach
gist	gerade
lingua d'instrucziun	Unterrichtssprache
malgrà	obwohl
monoling	einsprachig
numnadamain	nämlich
ordvart	ausserordentlich
plitost	eher
proteccziun da la lingua	Sprachenschutz
pussibilitat	ermöglichen
rinforsament	Verstärkung
sa spruvar	sich bemühen
sa tractar	sich handeln
stenta	Bemühung
stgaffir	erschaffen
surpigliar	übernehmen
talmain	dermassen
tempriv	frühzeitig
trilinguitad	Dreisprachigkeit

tscha. Questa concentraziun tempriva ed intensiva sin la lingua betg dominanta garanteschia ina consolidaziun da las structuradas linguistics tar tut ils scolars participads e metta la basa per ina bilinguitad equilibrada, senza ch'il rumantsch vegnia memia baud u memia ferm sut la pressiu da la lingua dominanta tudestga.

Plinavant garanteschia quest proceder en in tschert senn che famiglias narumantschas sa sprovan pli fitg da s'integrar linguisticamain en il territori rumantsch. Malgrà che l'instrucziun da tudestg cumenza pli tard, cuntanschan ils absolvents da la scola RLI pli u main la medema cumpetenza en la lingua tudestga sco lur collegas (monolings) dal Grischun tudestg – e quai cun l'effect secundar empornaivel ch'èls cuntanschan questa cumpetenza gist en duas linguas.

La scola RLI è creschida a moda organica. Ella n'è betg circumdada dal nimbus dal «nov» e n'è betg vegnida creada da geniturs u magisters interessads. Ella reflecteschia simplamain la normalitad, uschia che la populaziun e las autoritads n'èn betg u be pauc conscientas da posseder insatge ordvart prezios.

In'otra situaziun sa preschenta tar las «pli novas» furmas da la scola biligua ch'èn vegnidas stgaffidas p.ex. en connex cun il project da scola Samedan. Ellas survegnan en general dapli atenziun. Qua è vegnida remplazzada la scola biligua RLI (immersiun totala tempriva) tras in sistem cun immersiun parziala. Faussamain vegn considerata savens be questa furma sco «scola biligua». Bain valan er scolars cun immersiun parziala tempriva sco fermes models da scola bilings, ma ellas èn vegnidas concepidas en emprima lingia per linguas «grondas» e «fermas» (p.ex. franzos-englais), uschia ch'èllas na pon betg u mo cun difficultad garantir la funcziun da proteccziun necessaria per la lingua minoritara. En general vali numnadamain d'observar il suandant: pli flaivel ch'il status d'ina lingua minoritara è en il mintgadi e pli grondas che tant las stentas da proteger la lingua sco er la dotaziun da las uras en la lingua minoritara stuessan esser. En cumparegliazun cun las scolars RLI

mussan ils novs models dentant savens in rinforsament da la lingua tudestga. Il fatg che l'instrucziun da tudestg cumenza uschè baud (per part gia en scolina) indeblescha en pli la motivaziun per l'integratiun linguistica.

En vista a questas ponderaziuns na dastg'ins dentant betg emblidar ch'èls pli novs models da scola bilings cun immersiun parziala vegnan introducids per evitar menders scenaris. Uschia è la scola RLI suttamessa ad ina pressiu adina pli gronda surtut en insaquantas vischnancas al cunfin linguistic cun ina maioritad tudestga creschenta che ha insistì sin in cumenzament pli tempriv da l'instrucziun en lingua tudestga, u schizunt sin ina midada a la scola (monolingua) tudestga. La suletta soluziun è fin oz stada l'introducziun da la scola tudestga. Retschertgas en il rom dal project da scola Samedan han mussà che l'introducziun da la scola cun immersiun parziala ha promovì en la populaziun ina ferma conscienza per la bilinguitad che nun è talmain marcanta en las vischnancas cun scolars RLI.

Per la scola RLI fiss imaginabel e realisabel er il pass da la bilinguitad a la trilinguitad. Enstagl da cumenzar pli baud cun l'instrucziun en tudestg, la lingua totalmain dominant, duessan las scolaras ed ils scolars imprenden l'emprim ina lingua che na concurrenzescha betg directamain il rumantsch. Pussaivel fiss p.ex. in tip da scola che prevesess il talian u l'englais (ils emprims onns sco rom, pli tard a moda immersiva) a partir da las emprimas classas da la scola primara. Il talian e l'englais na muntan nagin privel direct per il rumantsch e pudessan render (anc) pli attractivas las scolars rumantschas. La scola rumantscha pudess senz'aver avair ses avegnir en la realisaziun da la trilinguitad.

(Funtauna: Facts&Figures, Lia Rumantscha, Cuira 2004)

Adressa LR

Lia rumantscha
Via da la Plessur 47, 7001 Cuira
telefon 081 258 32 22
fax 081 258 32 23
liarumantscha@rumantsch.ch